

درنگی بر امروز و آینده جشنواره بین‌المللی فیلم رشد

شرط بقای جشنواره فیلم رشد در مسیر «رشد»

محمد رضا انیسی آرانی | سید میثم موسوی

تصویرگر



بسیاری را تغییر دادیم.

بیش از دو سال تحصیلی گذشت و دانش‌آموزان سر کلاس نرفتند؛ در عوض آموزش «مجازی» رایج شد؛ آموزشی که اثری بسیار مهم بر جای گذاشت: تقریباً معلم و دانش‌آموزی باقی نماند که «فیلم‌ساز» نشده باشد! همه مجبور شدند گوشه‌ای به دست بگیرند و از کار خود گزارش تهیه کنند. حتماً اگر خودتان معلم یا دانش‌آموز باشید، یا بین اطرافیان خود معلم یا دانش‌آموزی داشته باشید، چالش‌های مربوط به انتخاب سناریو یا جهت و حرکت دوربین را در ضبط فیلم تجربه کرده‌اید، یا حداقل درباره‌شان شنیده‌اید! کرونا کاری کرد که الان در ایران تقریباً به تعداد تمام دانش‌آموزان و

دانش‌آموزان و معلمان؛ همه فیلم‌ساز!

گردوخاک کرونا بعد از یکی دو سال جولان و تاخت‌وتاز بالاخره فرونشست. کرونا داغ‌های زیادی بر دل ما گذاشت، ولی باید بپذیریم که این بلا فراتر از یک بیماری همه‌گیر بود و آثاری که بر جامعه ما و جوامع دیگر بر جای گذاشت، چنان عمیق هستند که تا سال‌ها خواهند ماند. به خاطر آنکه کرونا به شهرهای ما آمده بود، مجبور شدیم سبک زندگی خود را تغییر دهیم. بسیاری از دیدوبازدیدها و بسیاری از کارهایی که تا پیش از این روال روزمره زندگی ما بودند، به چالش تبدیل شدند و خیلی از آن‌ها را به فراموشی سپردیم (و شاید الان یادمان هم نیاید چه چیزهایی را از دست داده‌ایم) و



تدریس شوند، بخشی از این نیاز رفع شود. ولی در مجموع، آنچه می‌تواند معلمان را به حضور جدی‌تر در عرصه ساخت فیلم آموزشی ترغیب کند، ایجاد انگیزه و احساس نیاز در آن‌هاست.

فرهنگ‌سازی، نه بخش‌نامه‌سازی!

سینما در جامعه امروز ما چندان جدی پنداشته نمی‌شود. این واقعیت تلخی است که باید بپذیریم! در برخی کشورها، حضور در سینما نه تنها تفریح است، بلکه به آن به‌عنوان یکی از آداب اجتماعی توجه می‌شود. برای آنکه توجه به سینما در بین دانش‌آموزان و معلمان بیشتر شود، می‌توان فیلم‌های آموزشی مورد تأیید را در برنامه درسی گنجاند، و چه‌کاری بهتر از این؟ دانش‌آموز و معلم هم فیلم می‌بینند، هم می‌آموزند و هم با ظرفیت‌های این هنر برای انتقال مفاهیم علمی و آموزشی آشنا می‌شوند! این نحوه پرداخت به فیلم‌های آموزشی، انگیزه‌ای برای فیلم‌سازان نیز به وجود خواهد آورد تا این راه را ادامه دهند و هرچه بیشتر با هنر خود به جامعه خدمت کنند.

بالا و بالاتر

امسال جشنواره فیلم رشد به منزل پنجاه‌ودوم خود رسیده است. اکنون، بعد از این همه سال تجربه، این جشنواره تاریخی سترگ و قابل دفاع دارد. این همه زحمت و مرارت برای ادامه مسیر این جشنواره را باید بیش از گذشته ارج نهاد و برای تقویت هرچه بیشتر آن تلاش کرد. اما چگونه می‌توان جشنواره رشد را رشد داد؟ آنچه هر جشنواره را تقویت می‌کند و بالا می‌برد، آثاری

معلمان، فیلم‌ساز غیرحرفه‌ای داریم. تازه باید خیلی از پدرها و مادرها را هم در این آمارگیری وارد کنیم، چون آن‌ها هم در آموزش مجازی دست به دوربین شدند. اینان حداقل یک‌بار دوربین به دست شده‌اند، در ذهن خود داستان (سناریو) چیده‌اند و با چالش ضبط صدا، طراحی صحنه، برش فنی (دکوپاژ) و نحوه برداشت صحنه، دست‌وپنجه نرم کرده‌اند؛ به قول خودمان، خاک صحنه خورده‌اند!

بهترین‌ها برای ساخت فیلم آموزشی

کار معلم «آموزش» است. بنابراین، بهترین گزینه برای ورود به عرصه فیلم علمی و آموزشی، «معلم» است. معلم در خط مقدم نیازسنجی آموزشی قرار دارد و به‌صورت مستقیم با مخاطبان فیلم‌های آموزشی مرتبط است. مهم این است که عنصر خلاقیت در محتوایی که برای ارائه آماده شده است، وارد شود تا اثری هنری از دل آن بیرون آید.

در سال‌های اخیر، بسیاری معلمان با کارهایی خلاقانه و ارزشمند، در دوره‌های گوناگون جشنواره رشد شرکت کرده‌اند. فراگیرشدن عنصر فیلم‌سازی برای آموزش، همان‌که به آن اشاره شد، عامل دیگری است که موجب شده جایگاه و تجربه عمومی معلمان در این عرصه ارتقای قابل توجهی پیدا کند. علاوه بر این، تحول فناوری، سهولت نمایش فیلم و ارزان‌شدن تولید و انتشار، عوامل دیگری هستند که مصرف‌رسانه‌ای نسل جدید را تحت تأثیر قرار داده‌اند. با این حال، ساخت فیلم استاندارد و قابل‌عرضه به مهارت‌های فراوانی نیازمند است. چه‌بسا اگر مهارت‌های فیلم‌سازی به‌عنوان آموزش‌های ضمن خدمت یا بخش جنبی درس‌های دانشگاه‌های تربیت‌مربی و تربیت‌معلم



کند و ببالد، باید موجبات سودآوری آن فراهم شود و توجه داشته باشیم که فیلم آموزشی یک کسب و کار است.

اثرگذار باشیم!

باید بدانیم که هدف جشنواره «آموزش» است، ولی مخاطب این آموزش کیست؟ معلم یا دانش آموزی که به تماشای فیلم می‌نشیند، بعد از فیلم باید چه تفاوتی با قبل از فیلم داشته باشد؟ آیا اثر فیلم به «تماشا» منحصر است، یا باید با «اقدام» همراه شود؟ در جشنواره باید فیلم‌ها بر اساس چنین کارکردهایی امتیاز بگیرند. اثر فیلم روی کنجکاوی، پرسشگری، اشتیاق به آموختن، تزیق حس امید به آینده و ایجاد روح خلاقیت باید در نظر داوران مورد توجه قرار گیرد. فیلم آموزشی باید مخاطب خود را به پختگی هدایت کند، نه اینکه صرفاً سرگرمی او را مدنظر قرار دهد. بیان هنری و شیوه روایت فیلم آموزشی، مخصوص است: باید بیاموزد، ولی موعظه‌گر نباشد، باید زیبا باشد، ولی زیبابودنش جنبه انتقال مفهوم را تحت تأثیر قرار ندهد. باید حرکت ایجاد کند، ولی با ایجاد هیجان کاذب، هدف را از یاد نبرد. فیلم آموزشی با ایجاد محیط آموزشی جدید، دانش آموز را از فضای سنتی خارج و یادگیری را تسهیل می‌کند. اما این تسهیلگری در گرو حرکت هماهنگ دو عنصر است: اولاً باید طراحی آموزشی به خوبی انجام شود، ثانیاً باید طراحی فنی و هنری مناسبی از محتوای آموزشی پشتیبانی کند.

از ظرفیت بین‌المللی غافل نباشیم!

استفاده از ظرفیت بین‌المللی فیلم رشد نکته‌ای است که می‌توان برای ارتقای کیفیت آثار آن مورد توجه قرار داد. در حال حاضر، توجه به این بعد از جشنواره تا حد زیادی کاهش یافته است. در حالی که تقویت آن می‌تواند تلاش و تجربه ملت‌های گوناگون را با هم مرتبط کند و دستاوردهایی و رای تصور بر جای بگذارد. جشنواره‌ها راه‌هایی برای ارتباط فرهنگی کشورها هستند و جشنواره رشد، علاوه بر این کارکرد، به خاطر ارتباط بی‌واسطه‌ای که می‌تواند با جوامع علمی و فرهنگی جهان برقرار کند، جایگاهی ویژه دارد.

است که در آن به نمایش درمی‌آیند. باید آثاری را که در جشنواره رشد شرکت می‌کنند، با ایده‌های خلاق و به‌روز تقویت کرد. شاید در اینجا نقش برنامه‌ریزان درسی به‌خوبی به چشم آید: آنان می‌توانند با تدوین سازوکاری برای انتقال مفاهیم به‌صورت بسته‌های آموزشی چندرسانه‌ای، فیلم‌های علمی و آموزشی را به جایگاهی کاربردی برسانند.

البته تجربه بشری نشان داده است، نهاد دولت پرهزینه، کم‌بازده و ضعیف است. نظم خشن و بی‌منطق دیوان‌سالاری (بروکراسی) دولت، با ظرافتی که از هنر انتظار داریم همخوانی ندارد. بنابراین، تصدی‌گری دولت در عرصه هنر جز ویرانی نتیجه‌ای بر جای نخواهد گذاشت. از این رو، دولت باید به‌جای حضور در میدان عمل، همچون مدیر سیاست‌گذاری کند تا دیگران راه خود را بروند.

اقتصادی شویم!

برای آنکه رشد در مسیر رشد باقی بماند، باید ارتباط آن با مخاطبان، در هر دوره از دوره قبل محکم‌تر شود. شاید در این سال‌ها دافقه مخاطبان اصلی جشنواره، دانش‌آموزان و معلمان، تغییر کرده باشد! چه‌بسا این تغییر دافقه به خاطر افت سطح فیلم‌های علمی و آموزشی داخلی در سال‌های اخیر باشد، ولی با استفاده از ظرفیت‌ها و شرایط امروز می‌توان راهکارهای اقبال بیشتر آنان به جشنواره را پیدا کرد و بر اساس آن‌ها رویکردهایی مؤثر در پیش گرفت. از سوی دیگر، مخاطبان جشنواره هستند که باید بازگران اصلی آن باشند. ایجاد انگیزه برای حضور معلمان و دانش‌آموزان در جشنواره بسیار مهم است.

جشنواره رشد نباید بایگانی فیلم‌های آموزشی باشد، بلکه باید با سیاست‌گذاری‌اش، جریان ساخت فیلم‌های آموزشی را هدایت کند. جشنواره رشد برای آنکه بتواند به جایگاه شایسته خود برسد، باید در زیست‌بوم فرهنگی کشور بازتعریف شود و پلی باشد برای دیده‌شدن کارها. تغییرات مداوم زیست‌بوم فرهنگی، ضرورت به‌روزرسانی مداوم جشنواره را گوشزد می‌کند: جشنواره امسال باید با جشنواره ۱۰ سال پیش تفاوت داشته باشد و شکل و نحوه اجرای آن عوض شود.

اگر جشنواره بتواند فیلم‌ها را به چرخه اکران وارد کند، انگیزه‌هایی مضاعف در بین فیلم‌سازان به وجود می‌آورد. البته شاید از نگاه برخی افراد، تعریف چنین کار ویژه‌ای برای جشنواره چندان منطقی نباشد، ولی به هر صورت برگزارکنندگان جشنواره باید به بازار فیلم‌های علمی و آموزشی هم فکر کنند. سینمای امروز یک «صنعت» است و سودآوری، ضامن بقای آن. اگر می‌خواهیم فیلم‌های علمی و آموزشی با آن ابعاد و اثراتی که از آن انتظار داریم، رشد